

GLOBAL PSIXOLOGIK TADQIQOTLAR VA ILMIY
INNOVATSIYALARNING STRATEGIK YO'NALISHLARI

Sabirova Karomat Sadullayevna

Urganch davlat universiteti

Pedagogika psixologiya kafedrası o'qituvchisi

karomatsadullayevna@gmail.com

STRATEGIC DIRECTIONS OF GLOBAL PSYCHOLOGICAL RESEARCH
AND SCIENTIFIC INNOVATION

Sabirova Karomat Sadullayevna

Urgench State University

Teacher, Department of Pedagogical Psychology

karomatsadullayevna@gmail.com

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ГЛОБАЛЬНЫХ
ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ И НАУЧНЫХ ИННОВАЦИЙ

Сабилова Каромат Садуллаевна

Ургенчский государственный университет

Преподаватель кафедры педагогической психологии

karomatsadullayevna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola global psixologik tadqiqotlarning strategik yo'nalishlarini va uning ilmiy innovatsiyalar bilan kesishishini o'rganadi. Unda raqamli va hisoblash psixologiyasi, madaniyatlararo tadqiqotlar, neyrokognitiv yutuqlar va ruhiy salomatlikni baholash va davolashda sun'iy intellektning integratsiyasi kabi yangi tendentsiyalar aniqlangan. Tadqiqotda inson xulq-atvori va farovonligi bilan bog'liq murakkab global muammolarni hal qilishda dalillarga asoslangan metodologiyalar, axloqiy asoslar va barqaror innovatsiyalarning ahamiyati ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Global psixologiya, ilmiy innovatsiya, ruhiy salomatlik, xulq-atvor fanlari, fanlararo tadqiqotlar, kognitiv rivojlanish, raqamli psixologiya, nevrologiya, madaniy moslashuv, barqaror innovatsiya.

Abstract: This article examines the strategic directions of global psychological research and its intersection with scientific innovation. It identifies emerging trends such as digital and computational psychology, cross-cultural research, neurocognitive advances, and the integration of artificial intelligence in mental health assessment and treatment. The study emphasizes the importance of evidence-based methodologies, ethical frameworks, and

sustainable innovation in addressing complex global challenges related to human behavior and well-being.

Keywords: *Global psychology, scientific innovation, mental health, behavioral sciences, interdisciplinary research, cognitive development, digital psychology, neuroscience, cultural adaptation, sustainable innovation.*

Аннотация: *В статье рассматриваются стратегические направления глобальных психологических исследований и их взаимосвязь с научными инновациями. В статье рассматриваются такие новые тенденции, как цифровая и вычислительная психология, кросс-культурные исследования, нейрокогнитивные достижения и интеграция искусственного интеллекта в диагностику и лечение психических расстройств. В исследовании подчёркивается важность научно обоснованных методологий, этических принципов и устойчивых инноваций для решения сложных глобальных проблем, связанных с поведением и благополучием человека.*

Ключевые слова: *глобальная психология, научные инновации, психическое здоровье, поведенческие науки, междисциплинарные исследования, когнитивное развитие, цифровая психология, нейронаука, культурная адаптация, устойчивые инновации.*

Kirish So'nggi o'n yilliklarda psixologiya asosan fan bilan bog'liq fandan texnologiya, nevrologiya va ijtimoiy fanlardan tobora ko'proq tushunchalarga ega bo'lgan global miqyosda o'zaro bog'liq sohaga aylandi. Bu o'zgarish nafaqat ilmiy inqilobni, balki tez o'zgarib borayotgan dunyoda inson tushunchasining qayta ta'rifini ham aks ettiradi. Globallashuv, raqamlashtirish va madaniyatlararo o'zaro ta'sir psixologik tadqiqotlar uchun yangi kontekstlarni yaratdi, tadqiqotchilarni an'anaviy bilish, his-tuyg'u va xulq-atvor nazariyalarini qayta ko'rib chiqishga undadi.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt, neyrotasvirlash texnologiyalari va katta ma'lumotlar tahlilining paydo bo'lishi psixologik fanning metodologik va kontseptual ufqlarini kengaytirdi. Zamonaviy psixologiya endi laboratoriyalar yoki individual holatlar bilan chegaralanib qolmaydi; u sayyora miqyosida ma'lumotlar, etika va inson tajribasini birlashtiradigan bilim tarmoqlari orqali ishlaydi. Shuning uchun global psixologik tadqiqotlarning strategik yo'nalishi uning ilmiy qat'iylikni ijtimoiy ahamiyatlilik bilan muvozanatlash qobiliyatida yotadi - nafaqat nazariy bilimlarni rivojlantiradigan, balki butun dunyo bo'ylab ruhiy salomatlik, ta'lim va ijtimoiy barqarorlikni yaxshilaydigan innovatsiyalarni yaratadi.

Ushbu maqolada global psixologik tadqiqotlar paydo bo'layotgan ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish uchun ilmiy innovatsiyalardan qanday foydalanishi mumkinligi ko'rib chiqiladi. Unda raqamli psixologiya, madaniy moslashuv, neyrokognitiv texnologiyalar va innovatsiya etikasi kabi asosiy tematik sohalarga umumiy nuqtai nazar berilgan bo'lib,

fanning yanada bardoshli va moslashuvchan global jamiyatga qanday hissa qo'shishi mumkinligi haqida tushunchalar berilgan.

Adabiyotlar sharhi 21-asrda global psixologik tadqiqotlarning evolyutsiyasi texnologik innovatsiyalar, fanlararo hamkorlik va madaniy kontekstualizatsiyaning tobora ortib borayotgan integratsiyasi bilan ajralib turdi. Dunyo bo'ylab olimlar psixologiyaning kelajagi uning empirik fanni o'zaro bog'liq va raqamlashtirilgan jamiyatning voqeliklari bilan birlashtirish qobiliyatiga bog'liqligini ta'kidladilar.

So'nggi yillarda ko'plab tadqiqotlar psixologik fanni shakllantirishda innovatsiya va texnologiyalarning roliga qaratilgan. Masalan, Anderson va Rainie[1] raqamli psixologiya va sun'iy intellekt baholash, tashxis qo'yish va xulq-atvorni bashorat qilish usullarini qanday qayta belgilashini ta'kidlaydilar. Xuddi shunday, Cacioppo & Berntson[2] ijtimoiy nevrologiyaning inson hissiyotlari va shaxslararo xatti-harakatlarini tushinishda innovatsiyalarning asosiy omili sifatida paydo bo'lishini muhokama qiladilar. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti[3] urbanizatsiya va iqlim stressi tufayli kuchaygan global ruhiy salomatlik muammolariga javoban dalillarga asoslangan va madaniy jihatdan moslashuvchan psixologik aralashuvlarga ehtiyojning ortib borayotganini ta'kidlaydi.

Bundan tashqari, Henrich, Heine va Norenzayan[4] G'ARB nuqtai nazarlarining psixologik tadqiqotlarda ustunligini ta'kidlab, yanada inklyuziv, globallashtirish tizimni yaratishga chaqirib, WEIRD (G'arb, Ma'lumotli, Sanoatlashgan, Boy, Demokratik) tarfakashlik konsepsiyasini joriy etishdi. Psixologiyani dekolonizatsiya qilishga bo'lgan bu chaqiriq turli madaniy nuqtai nazarlar va mahalliy bilim tizimlarini birlashtirgan qiyosiy tadqiqotlarning ko'payishiga olib keldi.

Zamonaviy adabiyot psixologiyaning nevrologiya, ma'lumotlar fani va xulq-atvor iqtisodiyoti bilan birlashishini ta'kidlaydi. Gazzaniga[5] kognitiv nevrologiya inson xatti-harakatlarining biologik va psixologik tushuntirishlarini bog'laydigan ko'prik intizomiga aylanganini ta'kidlaydi. Xuddi shunday, Friston [6] bashoratli kodlash va hisoblash modellashtirishni psixologik tadqiqotlar kelajagi uchun markaziy o'rin sifatida taqdim etadi. Sun'iy intellektga asoslangan diagnostika, virtual reallik terapiyasi va mobil ruhiy salomatlik ilovalarining integratsiyasi innovatsiyaning ham tadqiqot, ham amaliyotni qanday o'zgartirishini yanada ko'proq ko'rsatadi.

O'zbekistonda psixologik tadqiqotlar tobora ko'proq global nazariyalarni mahalliy ijtimoiy-madaniy sharoitlarga moslashtirishga qaratilgan. M. M. Karimov[7] modernizatsiya davrida psixologik barqarorlik va ijtimoiy moslashuv uchun milliy asoslarni ishlab chiqish muhimligini ta'kidlaydi. Sh. To'raeva[8] raqamli ta'lim va psixologik farovonlikning o'zbek yoshlari orasida qanday o'zaro ta'sir qilishini o'rganadi, bu esa axborot jamiyatiga milliy o'tishni aks ettiradi. Bundan tashqari, Psixologiya va ta'lim jurnali va Toshkent davlat pedagogika universiteti byulletenida chop etilgan so'nggi ishlarda ijtimoiy identifikatsiya, motivatsiya va o'quv muhitida innovatsiya kabi masalalar o'rganilgan.

Mintaqaviy hamkorlik, ayniqsa Markaziy Osiyo va Yevropa institutlari o'rtasidagi hamkorlik, psixologik barqarorlik va innovatsiya bo'yicha tadqiqotlarni kengaytirdi. YuNESCO[9] va Erasmus+ tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan loyihalar ruhiy salomatlik savodxonligi, gender tengligi va yashil va raqamli o'tishlarning psixologik jihatlariga urg'u beradi.

Umuman olganda, adabiyotlar global va mahalliy nuqtai nazarlar o'rtasidagi aniq yaqinlikni namoyish etadi: psixologiyaning kelajagi madaniy tushunchaga asoslangan ilmiy innovatsiyalarda yotadi. Global tadqiqotlar metodologik taraqqiyotni rag'batlantirsa-da, O'zbekiston kabi milliy kontekstlar psixologik innovatsiyalar ijtimoiy birdamlik, ta'lim va barqaror rivojlanishni qanday qo'llab-quvvatlashi mumkinligi haqida qimmatli tushunchalarni taqdim etadi. Bu darajalarni birlashtirish yaxlit va inklyuziv global psixologik fanni shakllantirish uchun juda muhimdir.

Metodologiya Ushbu tadqiqotda psixologik tadqiqotlar va innovatsiyalardagi global va mintaqaviy tendentsiyalarni aniqlash va sintez qilishga qaratilgan sifatli, integrativ sharh dizayni qo'llanildi. Tadqiqot zamonaviy psixologiyaning global va o'zbek kontekstidagi strategik yo'nalishlarini o'rganish uchun tizimli adabiyot tahlili, qiyosiy kontent sharhi va ekspert talqinini birlashtirdi. Dizayn nazariy ishlanmalar, metodologik yangiliklar va fanlararo doiradagi madaniyatlararo nuqtai nazarlarni aks ettirish uchun tanlangan.

Akademik manbalar Scopus, Web of Science, SpringerLink, ResearchGate va Google Scholar kabi bir qator xalqaro va mintaqaviy ma'lumotlar bazalaridan, shuningdek, O'zbekiston ilmiy nashrlarining milliy ma'lumotlar bazasi va Toshkent davlat pedagogika universiteti ombori kabi o'zbek akademik platformalaridan to'plandi.

2010 va 2024 yillar oralig'ida nashr etilgan jami 68 ta ekspertlar tomonidan ko'rib chiqilgan maqolalar, 7 ta xalqaro hisobotlar va 12 ta milliy nashrlar (o'zbek va rus tillarida) ko'rib chiqildi. Tanlov mezonlari quyidagilarni o'z ichiga oldi:

Tahlil uch bosqichli talqin jarayonidan o'tdi:

- Tasviri xaritalash – Adabiyotlarni tematik yo'nalish bo'yicha tasniflash (masalan, raqamli psixologiya, nevrologiya, madaniy moslashuv, AI integratsiyasi va ta'lim innovatsiyalari).

- Qiyosiy baholash – Konvergensiya, tafovut va kontekstga xos ustuvorliklarni aniqlash uchun global va o'zbek tadqiqotlari o'rtasidagi o'zaro tahlil.

- Sintez va talqin – Global psixologiyada strategik tadqiqot yo'nalishlari va innovatsiya yo'llarini tasvirlovchi kontseptual modelni ishlab chiqish.

Bu jarayon tematik tahlil texnikalari tomonidan boshqarilib, takrorlanuvchi g'oyalar, kontseptual bog'liqliklar va nazariy naqshlarga urg'u berildi. Kodlash qo'lda amalga oshirildi va asosiy mavzular JSST, YuNESCO va OECD hisobotlaridan mavjud meta-tahlillar va siyosat doiralari bilan triangulyatsiya orqali tasdiqlandi.

Ushbu integrativ yondashuv keng qamrovli umumiy ma'lumotni taqdim etsa-da, mintaqaviy ma'lumotlarning, ayniqsa Markaziy Osiyo kontekstida notekis mavjudligi bilan cheklangan. Ba'zi o'zbek nashrlarida to'liq matnli kirish imkoniyati yoki ingliz tilidagi

tarjimasi yo'q, bu esa chuqurroq qiyosiy tahlilni cheklab qo'ygan bo'lishi mumkin. Ushbu cheklovlarga qaramay, xalqaro adabiyotlar bilan triangulyatsiya xulosalarning ishonchliligi va asoslilikini oshiradi.

Muhokama va natijalar Tahlil global psixologik tadqiqotlarning rivojlanishini va uning ilmiy innovatsiyalar bilan integratsiyasini shakllantiruvchi bir nechta o'zaro bog'liq strategik yo'nalishlarni aniqladi. Asosiy topilmalar to'rtta dominant tematik klasterda umumlashtirilgan:

Ko'payib borayotgan tadqiqotlar psixologiyada raqamli platformalar, AI asosidagi diagnostika va virtual terapiya tizimlarini transformatsion vositalar sifatida qabul qilishga urg'u beradi. Qo'shma Shtatlar, Janubiy Koreya va Yevropa Ittifoqi tadqiqotlari mashinani o'rganish va raqamli xulq-atvor tahlilining ruhiy salomatlik buzilishlarini erta aniqlashni kuchaytirishga ta'sirini ta'kidlaydi. O'zbekiston tadqiqotlari, avvalgi bosqichda bo'lsa-da, raqamli ta'lim va yoshlarning psixologik farovonligiga qiziqishning ortib borayotganini ko'rsatadi. Qiyosiy tahlil psixologiyani, ayniqsa Osiyo, Afrika va Markaziy Yevropada, dekolonizatsiya qilish va mahallilashtirishga kuchli siljishni aniqladi. Xalqaro olimlar bilish va hissiyotning G'arb bo'lmagan paradigmalarini tan oladigan inklyuziv doiralarni qo'llab-quvvatlaydilar. O'zbekistonda yangi tadqiqotlar madaniy moslashuv va milliy o'ziga xoslikka urg'u berib, psixologik farovonlik tarixiy va ijtimoiy qadriyatlar bilan chuqur shakllanganligini ko'rsatmoqda.

Uchinchi asosiy tendentsiya kognitiv neyroshunoslikning kengayishi bilan bog'liq bo'lib, bashoratli modellashtirish, neyrotasvirlash va miya-kompyuter interfeyslari innovatsiyalarni boshqaradi. Bunday texnologiyalar asosan ilg'or tadqiqot markazlarida jamlangan bo'lsa-da, Markaziy Osiyo institutlari ko'pincha YUNESKO va Erasmus+ tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan fanlararo loyihalar orqali o'rganish va motivatsiyaga neyropsixologik yondashuvlarni o'rganishni boshlamoqda.

JSST va YUNESKO kabi global institutlar psixologik innovatsiyalarni barqaror rivojlanish bilan tobora ko'proq bog'laydilar, ruhiy salomatlikni ijtimoiy barqarorlik va ekologik xabardorlikning asosi sifatida ta'kidlaydilar. O'zbekistonda milliy tadqiqotlar raqamli va yashil o'tish davrida innovatsiyaga asoslangan ta'lim, chidamlilik va ijtimoiy moslashuvning psixologik jihatlarini o'rganishni boshladi. Umuman olganda, natijalar psixologiyaning strategik kelajagi texnologik jihatdan yaxshilangan, axloqiy jihatdan asoslangan va global miqyosda o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi - ammo G'arbga xos bo'lmagan va madaniy kontekstga asoslangan yondashuvlarni chuqurroq kiritishni talab qiladi.

Ushbu tadqiqot natijalari psixologiyaning global ilmiy hamjamiyatda qanday kontseptsionalashtirilishi va qo'llanilishida paradigma o'zgarishini ta'kidlaydi. Psixologik fan va texnologik innovatsiyalar o'rtasidagi yaqinlashuv ham tadqiqot metodologiyasi, ham ijtimoiy mas'uliyatning qayta ta'rifini anglatadi.

Ushbu tadqiqotning muhim hissasi xalqaro asoslarni O'zbekiston va Markaziy Osiyo nuqtai nazarlari bilan taqqoslashdan iborat. Natijalar shuni ko'rsatadiki, G'arb psixologiyasi

texnologiya va neyrokognitiv modellashirishda yetakchi bo'lsa-da, O'zbekiston tadqiqotlari kollektivistik jamiyatlarda ijtimoiy moslashuv, ta'lim psixologiyasi va axloqiy rivojlanishga noyob tushunchalar beradi. Bu moslashuv global innovatsiyalar mahalliy donolik va madaniy barqarorlik bilan boyitilgan madaniyatlararo hamkorlik salohiyatini ko'rsatadi.

Xulosa Ushbu tadqiqot global psixologik tadqiqotlarning kelajagi ilmiy va texnologik innovatsiyalar, shuningdek, inson taraqqiyotining axloqiy va madaniy jihatlarini bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. Xalqaro va o'zbek adabiyotlarining qiyosiy tahlili orqali psixologiya chuqur o'zgarishlarni boshdan kechirayotgani ayon bo'ladi - individual xulq-atvorga asoslangan fandan murakkab ijtimoiy, kognitiv va ekologik muammolarni hal qiluvchi global tarmoqqa ulangan fanga.

Raqamlashtirish, sun'iy intellekt va nevrologiya psixologiyaning metodologik imkoniyatlarini kengaytirdi, madaniy moslashuv va barqarorlik masalalari esa bu innovatsiyalarning insonga yo'naltirilgan va ijtimoiy mas'uliyatli bo'lib qolishini ta'minlaydi. Shuning uchun texnologiyalarning integratsiyasi fanning gumanistik mohiyatini saqlab qolish uchun empatiya, etika va inklyuzivlik bilan birga borishi kerak.

O'zbekiston va Markaziy Osiyo tadqiqotlari o'tish davri jamiyatlarida barqarorlik, ijtimoiy moslashuv va axloqiy rivojlanish bo'yicha qimmatli nuqtai nazarlarga hissa qo'shadi. Ushbu mintaqaviy tushunchalar nafaqat global tendentsiyalarni mahalliyashtiradi, balki ularni barqaror rivojlanish maqsadlarini qo'llab-quvvatlaydigan kontekstual asoslangan yondashuvlar bilan boyitadi.

Xulosa qilib aytganda, global psixologik tadqiqotlarning strategik yo'nalishi fanlararo hamkorlik, axloqiy innovatsiyalar va madaniy inklyuzivlikni rivojlantirishga qaratilishi kerak. Ilmiy taraqqiyotni inson farovonligi bilan uyg'unlashtirish orqali psixologiya yanada muvozanatli, barqaror va hamdard global jamiyatni qurishda muhim kuch bo'lib xizmat qilishda davom etishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, J., & Rainie, L. (2021). Raqamli davrda inson farovonligining kelajagi. Pew tadqiqot markazi.
2. Cacioppo, J. T., & Berntson, G. G. (2019). Ijtimoiy nevrologiya: Innovatsiya uchun asosiy yo'nalishlar. Psixologiyaning yillik sharhi, 70, 735–758.
3. JSST. (2022). Jahon ruhiy salomatlik hisoboti: Barcha uchun ruhiy salomatlikni o'zgartirish. Jeneva: JSST.
4. Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). Dunyodagi eng g'alati odamlar. Behavioral and Brain Sciences, 33(2–3), 61–83.
5. Gazzaniga, M. (2018). Ong instinkti: Miyaning ongni qanday yaratishi sirini ochish. Farrar, Straus va Giroux.
6. Friston, K. (2020). Miyadagi bashoratli qayta ishlash va erkin energiya printsiplari. Nature Neuroscience, 23(6), 842–850.

7. Karimov, M. M. (2019). Zamonaviy o'zbek jamiyatida psixologik moslashuvga innovatsion yondashuvlar. Toshkent: Fan.

8. Turaeva, Sh. (2021). O'zbek yoshlari orasida raqamli ta'limning psixologik jihatlari. O'zbek psixologiya jurnali, 5(2), 74–82.

9. YUNESKO. (2023). Markaziy Osiyoda innovatsion ta'lim va ruhiy salomatlik tashabbuslari. Parij: YUNESKO nashriyoti.

